

Vladimír Fleissig (1919–1988)

Výtvarný umělec zpravodajcem

► Karel Konečný – Monika Suková

Cílem předkládané studie není pouze nabídnout podrobnější biografický nástin v literatuře opomíjeného českého průmyslového designéra Vladimíra Fleissiga, ale rovněž nahlédnout skrze unikátní materiály z Archivu bezpečnostních složek (ABS)¹ do metod, jakými se bezpečnostní složky komunistického režimu dokázaly infiltrovat do specifického prostředí umělecko-designérské komunity. Profesionální dráha i tajemstvím obestřený konec Fleissigova života nabízí možnost pochopit, jak režim s některými členy z uměleckých kruhů rafinovaně manipuloval a zneužíval je nejen k domácím, ale i k zahraničním zpravodajským hrám. Je pravděpodobné, že přijetí role dvojitého agenta pracujícího jak pro československé zpravodajské složky, tak pro západoněmeckou Spolkovou zpravodajskou službu (pod německým názvem Bundesnachrichtendienst, dále jen BND) se na samém konci studené války stalo Fleissigovi osudným.

Obsáhlý, čtyřsvazkový spis v ABS je sice hlavním, avšak nikoli jediným primárním pramenem, ze kterého můžeme v předkládané studii vycházet. V archivním fondu Archivu hlavního města Prahy (dále jen AHMP), jehož původcem je Městský výbor Národní fronty v Praze, se nachází Fleissigova žádost o přijetí do Svazu českých výtvarných umělců (dále jen SČVU) z roku 1978. Součástí žádosti je čtyřstránková příloha, ve které žadatel nastínil svůj životopis a sumarizoval svou tvorbu za posledních několik let.² Dalším dílčím zdrojem informací je několik fotografií a novinových výstřížků, které v roce 2020 předala Barbora Fleissigová, Fleissigova dcera, Národnímu technickému muzeu v Praze.³ Zajímavé je, jak málo se můžeme

1 ABS, fond (dále f.) Zvláštní agenturní svazky (dále ZA), archivní číslo (dále arch. č.) 5747-MV, Vladimír Fleissig, svazek (dále sv.) 1–4.

2 AHMP, f. Národní fronta, karton 38, inventurní číslo 6, dopis Obvodního výboru Československé strany lidové (dále jen ČSL) v Praze 2 (9. 1. 1978).

3 Správce této nevelké sbírky Jiří Hulák nám poskytl celkem čtrnáct naskenovaných jednotek, z nichž deset tvoří grafické návrhy menších realizací (např. mřížce na historická okna, návrh fontány u motelu v Průhonicích, návrhy příborových setů a vrtačky Narex; sbírka obsahuje rovněž jednu nedatovanou Fleissigovu fotografii, pravděpodobně z poloviny osmdesátých let).

dozvědět k osobnosti a tvorbě Vladimíra Fleissiga z publikovaných literárních zdrojů. Jedná se o nečetné zmínky v dobovém tisku, sporadické recenze ve specializovaných věstnících (např. Výtvarná práce) a několik záznamů či kratších komentářů v katalogích výstav, kterých se Fleissig účastnil.⁴ Nelze vyloučit, že kromě doposud nezpracovaného fondu v Národním technickém muzeu se v budoucnosti mohou objevit další podstatné či zajímavé nálezy, například v soukromých pozůstalostech lidí z výtvarné komunity či z širšího okruhu jeho rodiny.

Fleissig v kontextu vývoje průmyslového designu v Československu

Na scénu průmyslového výtvarnictví a designu vstoupil Vladimír Fleissig (1919–1988) na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století. Bylo to právě

- 4 Pro zájemce vypisujeme stručný přehled Fleissigovy umělecké činnosti a literatury, která jej reflektuje: První výrazný umělecký počín – návrh přístrojů, s kterými vyhrál na Triennale di Milano – v současnosti nalezneme v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze v evidenci exponátů z roku 1960 v katalogu československých umělců z Milána. Srov. též NOVÁKOVÁ, Petra. *Čeští a slovenští umělci na Triennale di Milano, 1923–1968*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 140. Dostupné též z: https://theses.cz/id/7956im/Petra_Novkov_Magistersk_diplomov_prce.pdf [cit. 2022-11-01]. V témže roce se dostal do hledáčku kunsthistorika Miroslava Klivara, který se zaměřil na jeho práci a následně publikoval několik článků, kde posuzoval umělecké zpracování průmyslových výrobků: KLIVAR, Miroslav. Tvarování drobných spotřebních předmětů. *Výtvarná práce*. 1960, roč. 8, č. 25–26, s. 8–9; KLIVAR, Miroslav. V dílně průmyslového výtvarníka. Krása všedních věcí. *Rudé právo*. 1960, roč. 40–41, č. 326, s. 3. V následujícím roce Fleissig na výstavě v Praze prezentoval další sadu přístrojů vyrobenou ještě roku 1960. Srov. RABAN, Josef. *Katalog Výstavy užitého umění a průmyslového výtvarnictví pořádané k příležitosti 40. výročí založení Komunistické strany Československa*. Praha: SČVU, 1961. Následně jsme objevili Fleissigovo dílo na výstavách od podzimu roku 1968. Srov. PLÁNKA, Michal. *Československý průmyslový návrh*. Katalog výstavy. Gottwaldov: Oblastní galerie výtvarného umění, 1968, nečísl.; HETTEŠ, Karel. *50 let českého užitého umění a průmyslového výtvarnictví. Mezníky vývoje v letech 1918–1968*. Katalog výstavy. Praha: SČVU, 1969, nečísl. V roce 1977 se Fleissigovo jméno objevilo v Rudém právu v oficiálním seznamu umělců, kteří se podepsali pod Antichartu. Srov. ŠVESTKA, Oldřich. K provolání čs. výtvarníků uměleckých svazů. Jednota naší kulturní fronty. *Rudé právo*. 1977, roč. 57–58, č. 30, s. 2. O Antichartě více viz KARLÍK, Viktor; POKORNÁ, Terezie. *Anticharta*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2002. Hned poté se Fleissig zúčastnil výstavy na podporu výtvarného umění v metru. Srov. KREJČÍ, Milan. *Metro a výtvarné umění. Výstava k zahájení provozu na trase IA pražského metra*. Katalog výstavy. Praha: SČVU, 1978, nečísl. Časopis Výtvarná kultura si v sedmdesátých letech dal za cíl shrnout významné umělecké práce za každý uplynulý rok, což vycházelo v příloze Kronika. Zde k roku 1979 zmínili Fleissiga se Symbolickou plastikou – znakem SSM na Praze II. Srov. AXMAN, Miloš. Kronika. Přehled významných realizací za rok 1979. *Výtvarná kultura. Časopis SČVU*. 1979, roč. 31, č. 1, nečísl. O leteckých modelech z Fleissigovy rané umělecké tvorby se můžeme dočíst v Informačních listech, srov. BALEJ, Jiří. Úvodem. *Informační listy SAM 95 Bohemia*. 2007, roč. 95, č. 1, s. 1.

v době, kdy se před tímto režimem nepříliš podporovaným oborem začaly otevírat slibnější rozvojové perspektivy.

Předpoklady pro úspěšný nástup nové generace umělců ovšem byly vytvořeny již v padesátých letech. Podle Zdena Kolesára *politické změny zejména po XX. sjezdu KSSS (1956) se zprostředkovaně promítly i do rozvoje spotřebního průmyslu, který začal více uspokojet spotřební ambice. [...] Pro oblast designu mělo mimořádný význam zřízení Kovotechny Praha v roce 1952 jako vývojového pracoviště pro oblast spotřebního průmyslu. Základna podmiňující možnosti profesionálního uplatnění designérů byla [v tehdejší Československu] neobyčejně úzká. Absentovaly zde ty principy tržního mechanismu, jež tvoří hnací motor rozvoje designu – zejména konkurenční tlak. [...] Vnitřní prostředí československé ekonomiky určovali monopolní výrobci, chyběl důraz na inovační procesy ve výrobě. [...] Řada návrhů zůstávala ve stavu nerealizovaných prototypů.*⁵

Nová tvůrčí generace, do které Fleissig patřil, mohla jednak navázat na zakladatelskou generaci českého průmyslového designu z první republiky, jednak využít možností, které pro obor vytvářela v roce 1965 založená Rada výtvarné kultury výroby (RVKV).⁶ Tato organizace (pod anglickým názvem Czechoslovak Industrial Design, CID) se v roce 1972 přejmenovala na Institut průmyslového designu (IPD).

*V roce 1968, v intencích šikovské ekonomické reformy v rámci obrodných úsilí pražského jara [...], se dokonce objevovaly teoretické úvahy o nových úkolech RVKV v hybridní ekonomice kombinující centrální řízení s tržními mechanismy. Jejich životaschopnost se však vzhledem k invazi vojsk Varšavské smlouvy, jež zadusila pokus o reformu socialismu, nestihla prověřit.*⁷

Geopoliticky vynucená izolace Československa, dobově Československé socialistické republiky (ČSSR), od vyspělejšího Západu v sedmdesátých a osmdesátých letech se logicky negativně projevila také v oboru průmyslového výtvarnictví a designu. Přestože režim jednostranně preferoval rozvoj těžkého průmyslu s orientací na východní trhy, ovládané Radou vzájemné hospodářské pomoci, podařilo se i v těchto podmínkách některým designérům realizovat několik desítek původních návrhů, zejména v oblasti automobilového a strojírenského průmyslu.

Fleissig, jak uvidíme v dalším textu, měl v tomto období oproti jiným výhodu v tom, že mu dveře do designérského světa západní Evropy, především do Spolkové republiky Německo (dále jen SRN), nezůstaly na dlouho uzavřeny.

Podívejme se nicméně nejprve podrobněji na období jeho dětství a rané dospělosti, ve kterém si Fleissig osvojil znalosti a kompetence, které mu pozdější profesní uplatnění v německy mluvících zemích výrazně usnadnily.

5 KOLESÁR, Zdeno. *Kapitoly z dějin designu*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2009, s. 91.

6 Národní archiv v Praze, f. Institut průmyslového designu, sign. 1746, nezpracováno.

7 KOLESÁR, Zdeno, ref. 5, s. 106.

Mládí a válka

Vladimír Fleissig se narodil 2. října 1919 v Praze. Oba rodiče, akademický malíř a grafik Vítězslav Fleissig a Anna Fleissigová, dcera tiskaře Antonína Reise, byli částečně zdravotně postižení.⁸ Fleissigův otec byl sice houževnatý a pracovitý člověk, nicméně částečně i kvůli svému zdravotnímu handicapu nedokázal svou rodinu uživit. V nuzných poměrech rodině vypomáhali příbuzní, což v dětských letech poznal i syn Vladimír. Díky externí finanční podpoře mohl dostudovat sedmiletou státní reálku na Vyšehradě a po maturitě si zvýšit kvalifikaci na dvouleté nástavbě na obchodní škole. Během studií a krátce po nich pracoval v dílně svého otce, kde vypomáhal s kreslířskými pracemi a s administrativou.

Pro Fleissigovu budoucí profesní kariéru sehrála důležitou roli zkušenost z totálního nasazení v Německu během války. Naprostá většina mladých Čechů přistupovala k pracovnímu nasazení v Říši s odporem a řešila, jak se povinnosti vyhnout. Když na Fleissiga v roce 1942 přišla řada, bral to naopak jako výzvu a příležitost, při které by se mohl naučit novým dovednostem a současně přitom navázat na profesní a obchodní kontakty svého otce Vítězslava. Ten dlouhodobě spolupracoval s drážďanskou firmou Dürer, která prostřednictvím svých poboček a kontaktů zprostředkovala jeho synovi nejprve praxi u firmy Jawa v Praze a následně u firmy Janeček v Lübecku. Není jasné, proč nebo za jakých okolností mladý Fleissig Janečkovu firmu opustil. Místo toho se v Lübecku ocitl ve speciální letecké škole, kterou provozovalo říšské Ministerstvo letectví. Součástí studia, resp. dvouletého kurzu pro budoucí piloty Luftwaffe, byly dlouhodobé výcvikové stáže ve Francii, které připravovaly frekventanty na dálkové bombardovací lety nad Británií. Dodejme, že krátce po příchodu do Lübecku podal V. Fleissig žádost o udělení říšskoněmeckého občanství, která byla úřady kladně vyřízena.

Podle vlastní písemné výpovědi, kterou po válce musel učinit před vyšetřovací komisí Místního národního výboru (MNV) v Praze XV, nastal v roce 1943 v jeho proněmeckém smýšlení obrat. Během pobytu ve Francii se naučil dobře francouzsky, což mu usnadnilo společenské kontakty s místními obyvateli. Postupně se začal potkávat i se členy domácího komunistického hnutí odporu. Ti předpokládali, že jako rodilý Čech z okupovaného protektorátu by s jejich cíli mohl sympatizovat. Oslovili ho, zda by jim mohl dodávat informace o přípravách německého letectva na okupovaném francouzském území. *Styk s těmito francouzskými komunisty způsobil ve mně vnitřní obrat, takže jsem považoval za svou povinnost pomáhat jim, jak jsem mohl.*⁹ Kromě toho, že podzemnímu hnutí předával informace, požádal o zproštění říšskoněmeckého občanství a o návrat do protektorátu.

8 Oba rodiče prodělali v dětství zánět mozku, při kterém přišli o sluch (v záznamech není blíže specifikováno, o který druh encefalitidy se jednalo).

9 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, výsledky hlášení 1969–1973.

Nacistické bezpečnostní složky o tom, že se Fleissig zapletl do spolupráce s francouzským odbojem, nepochybně nevěděly. Prozrazení by pro něj zcela jistě mělo fatální následky. Žádost o navrácení protektorátního občanství a zájem o návrat do protektorátu ovšem stačily na to, aby byl z letecké školy okamžitě propuštěn. V té době začaly jeho potíže s úřady, a dokonce i s gestapem, které ho vyšetřovalo za drobnější prohřešky, například za falšování jízdních dokladů. Dvakrát se krátkodobě ocitl ve vězení, načež skončil v pracovním táboře jisté firmy na předměstí Berlína. Odtud se mu na začátku roku 1944 podařilo odjet do Prahy, kde se oženil s Drahomírou, rozenou Čechovou. V říjnu téhož roku se jim v Praze narodil syn Petr.

Podle vlastního tvrzení před nalézací komisí Okresního národního výboru (ONV) v Praze byl ještě v dubnu 1945 kvůli útěku z Německa vyšetřován gestapem, což posílilo jeho protiněmecké cítění. Navíc uvedl, že se začátkem května 1945 aktivně se zbraní v ruce zapojil do pražského povstání. Fakta, která vyplývala z poměrně důkladného šetření příslušné nalézací komise ustanovené podle tzv. malého dekretu, byla ve Fleissigově případě dosti rozporuplná. Na jedné straně zde byl zpočátku dosti nesporný zájem dotyčného o přidělení říšskoněmeckého občanství a o zapojení do výcviku v německém letectvu. Na druhé straně předložil Fleissig komisi písemné dobrozdání francouzských partyzánů ze severní Francie o jeho dobrovolné a nezištné snaze spolupracovat s nimi proti Němcům. Spolupráci navíc potvrdilo francouzské Ministerstvo zahraničních věcí, které si nechalo dokumenty předkládané podezřelým Fleissigem ověřit.

Mírný verdikt komise v podobě pokuty 500 korun měl za šestiletou epizodou Fleissigova života udělat definitivní tečku. To se však nestalo, neboť – jak uvidíme dále – se jak úřady, tak i zaměstnavatelé a později i bezpečnostní složky k Fleissigovým prohřeškům z doby války vrátily.

Strastiplná cesta k profesnímu uplatnění

Prvních pět a půl poválečných let, tj. do konce roku 1950, pracoval Fleissig nejprve na částečný úvazek u Státní pojišťovny a posléze na plný úvazek jako administrativní referent v Jirnách v tamním závodu Československých státních statků.¹⁰ Budoucí designér si tam nevedl příliš úspěšně. Zaměstnavatel mu vyčítal absenci formálního vzdělání a navíc to, že zadané úkoly v administrativě odevzdával se zpožděním. Byl proto přeřazen na manuální práci, která pro něj ale byla kvůli vrozené vasonéuróze příliš zatěžující. Ze zdravotních důvodů se vyhnul nasazení v těžkém průmyslu v rámci akce „77 000 úředníků do výroby“. Zvýšit pracovní výkony a morálku mu nepomohl ani intenzivní kurs marxismu-leninismu, který musel povinně

¹⁰ Tamtéž, návrh na zavázání na základě kompromitujícího materiálu jako agenta po linii HS-VB (hlavní správa Veřejné bezpečnosti) OBRS do problematiky pašování a valutových machinací, které provádí cizí příslušníci (25. 6. 1959).

absolvovat v pražské Davli. Stabilní zaměstnání nenašel ani v národním podniku Aeropal, ani ve Výzkumném vojenském leteckém ústavu.

Slibnější perspektiva uplatnění se před Fleissigem začala rýsovat teprve v roce 1953, kdy se stal zaměstnancem národního podniku Letecké opravny Praha se sídlem v Kbelích. Díky velmi dobrým znalostem konstrukce letadel, kterých nabyl během nasazení v Německu a v okupované Francii, se brzy stal zástupcem vedoucího oddělení technické kontroly. Podařilo se mu zavést nový systém odhalování zmetkových součástí, které převzaly další letecké továrny v Československu. Po převzetí podniku armádou byly ovšem nařízeny důkladné prověrky všech zaměstnanců, což se pro Fleissiga ukázalo být nepřekonatelným problémem. Vyšel najevo jeho „škraloup“ týkající se dobrovolného přijetí říšskoněmeckého občanství, a přestože argumentoval vlastnictvím členských průkazů Svazu československo-sovětského přátelství (SČSP) a Revolučního odborového hnutí (ROH), pracovní prověrkou neprošel. Zajímavé je přitom to, že během opakovaných kádrování se žádný referent nepozastavil nad jeho členstvím v ČSL, do které vstoupil v roce 1947. Patrně proto, že na schůze a jakékoli akce strany vůbec nechodil a navenek se nijak politicky neprojevoval, na něj po únoru 1948 akční výbory v místě bydliště i na pracovištích zapomněly. Formálně tak v ČSL nikdy nebyl zbaven členství, nicméně jako straník zůstával až do sedmdesátých let pasivní a v nebezpečných padesátých letech se snažil politicky nijak nevyčnívat. Teprve později vyšlo najevo, že sice udržoval přátelské styky s některými vysokými pounorovými funkcionáři ČSL v Praze, ale pouze ve společenské rovině.

Podle vlastních slov bylo předělem v jeho jinak doposud nepřilíš zajímavé životní dráze úmrtí jeho otce v prosinci 1955.¹¹ Smutná rodinná událost jej přivedla k odhodlání vydat se ve stopách otce a navázat na jeho profesi. Rozhodl se, že se bude věnovat pouze oborům souvisejícím s uměleckým tvarováním výrobků lehkého průmyslu, případně tvorbě stavebně-technických prvků a artefaktů na budovách a v průmyslových areálech. Doposud pro něj výtvarné modelářství a s ním spojený design nepředstavovaly víc než zálibu, které se mohl věnovat ve volném čase.

V roce 1951 vydala Mladá fronta ve svém populárním dobovém „hobby“ časopisu Mladý technik v edici Stavební plánky Fleissigovy originální návrhy na konstrukci modelů bezmotorových letadel, našli bychom zde například kluzáky, větroně na svah, větroně do termiky či modely wakefield.¹² Lze předpokládat, že zájem o letecké modelářství a designérskou tvorbu obecně Fleissiga neopustil ani v následujících letech.

Zmínky o jeho návrzích a tvůrčích počinech se datují teprve do druhé poloviny padesátých let, kdy byl v zaměstnaneckém poměru u jedné z provozoven družstva Výtvar. Současně tehdy přijímal externí zakázky firmy Styl. Ještě před odchodem

11 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, ustanovka (23. 11. 1965), s. 138–140.

12 FLEISSIG, Vladimír. *Samostatná konstrukce modelů letadel. Edice Stavební plánky časopisu Mladý technik*. Praha: Mladá fronta, 1951.

na „volnou nohu“ stihl v závěru roku 1957 pro svého zaměstnavatele dokončit návrh prototypu sériově vyráběných stolních lamp, které měly u odběratelů značný úspěch. Ne všechny zakázky, o které měl zájem, se mu však podařilo získat. Neuspěl například v pokusu získat zakázku pro modřanskou čokoládovnu, pro niž měl vytvořit návrh obalu cukrovinek.

Fleissig evidentně tíhl k takovým formám zaměstnání, které mu poskytovaly maximální míru svobody. Svůj pracovní program si rád organizoval sám. Od ledna 1958 již vystupoval jako samostatný výtvarník pracující na zakázkách pro různá družstva či podniky, z nichž některé byly oficiálně napojeny na zahraniční obchod. Zakázky formálně zastřešoval buď Český fond výtvarných umělců (ČFVU), nebo pražský podnik Inzertní, propagační a reklamní agentury (zkráceně IPRA). Po delší sérii krátkodobých a v zásadě neúspěšných zaměstnaneckých poměrů se Fleissig v nové roli konečně sám našel. Uprostřed roku 1959, kdy se forma spolupráce mezi ním a ČFVU na delší dobu ustálila, výtvarník stručně popsal, jak svá díla a návrhy realizoval a vykazoval: *Pracuji na různých návrzích v oboru tvarování, obalů a dárkových předmětů. Po schválení mého návrhu v umělecké komisi fondu [ČFVU] v některých případech zajišťuji výrobu v příslušném fondu nebo v národním podniku. Fakturuji svoji práci fondu, který mě také vyplácí.* Kontrolní svazek Státní bezpečnosti (StB) k tomu dodal, že *tuto činnost provádí jako umělec bez pracovního poměru, neboť je veden ve svobodném povolání.*¹³

StB se tehdy o konkrétní zakázky, resp. mechanismus jejich přidělování a proplácení, příliš nezajímala. Ze sporadických zmínek ze spisu navíc víme, že kromě obalů na dárkové zboží a zmíněných stolních lamp měla různá družstva, výtvarná studia či prodejny zájem o Fleissigovy letecké modely. Nakladatelství Mladá fronta rovněž vydalo několik Fleissigových brožur o aktualitách v oboru leteckého modelářství.¹⁴ Fleissig byl rovněž považován za odborníka na tvarování plexiskla, které si v odvětví lehkého a spotřebního průmyslu získávalo stále větší oblibu.

Agentem Státní bezpečnosti

Vladimír Fleissig se paradoxně ocitl v pozici samostatně výdělečného pracovníka v době, kdy v Československu doznávala kampaň proti posledním soukromým živnostníkům a řemeslníkům. Ti museli povinně vstupovat do tzv. komunálních

13 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, Hlavní správa VB, odbor boje proti rozkrádání a spekulaci (25. 6. 1959). Pro upřesnění používaných pojmů uvádíme vysvětlení slovního spojení kontrolní svazek: *Kontrolní svazek se zavádí u součástí, která kontroluje důležitou akci u podřízené součásti. Ve svazku se soustřeďuje kopie příkazů a zpráv o jejich splnění. [...] Podle rozhodnutí náčelníka, který dal souhlas k jeho zavedení, se svazek ničí.* Srov. *Služební knihy ministerstva vnitřní, 1958, s. 8.* Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_199_1957.pdf [cit. 2022-11.01].

14 FLEISSIG, Vladimír, ref. 12.

podniků nebo přijmout zaměstnání v některém výrobním družstvu. Komunistický režim si po celou dobu své čtyřicetileté existence s bývalými živnostníky, řemeslníky a specialisty z tzv. svobodných povolání příliš nevěděl rady. Z hlediska režimní politicko-ekonomické doktríny šlo o sektor, který byl vytlačen na okraj materiálně-technické základny společnosti. Na druhé straně se už ve druhé polovině padesátých let začalo ukazovat, že socialistické podniky některé likvidované profese, jako byli například aranžéři, výtvarníci a designéři, z praktických důvodů potřebují. V této specifické oblasti byl režim ochoten připustit jisté pracovníprávní výjimky, nicméně samostatně pracujícím lidem ze zásady nikdy příliš nedůvěřoval. Proto nad veškerým děním v této sféře udržoval neustálou kontrolu. V roce 1957 došla StB k názoru, že přímé nebo smluvní podnikání zaměstnanců podniku IPRA překročilo meze socialistické zákonnosti, a rozhodla se velmi tvrdě zasáhnout. Soudní proces s dvěma desítkami obžalovaných smluvních zaměstnanců skončil v roce 1958 vynesením tvrdých nepodmíněných trestů vězení. Pro všechny podnikavé lidi z umělecko-řemeslných kruhů měl proces vyznít jako výstraha do budoucna.¹⁵

Bylo otázkou času, kdy se Státní bezpečnost začne intenzivněji zajímat také o Fleissiga. Shromažďování informací o jeho osobě začalo na počátku roku 1959. Postupně vycházelo najevo, jak pestrá minulost, zejména v době války, za sebou tento výtvarník a začínající designér má. Fleissig využíval svých zahraničních kontaktů a jazykových dovedností i v padesátých letech, kdy se údajně zapletl do valutových machinací a zprostředkoval pašování luxusního zboží ze Spolkové republiky Německo do Československa. Vynalézavě si ovšem počínal i na „domácím poli“. V profesních kruzích se vědělo o tom, že je díky svým kontaktům a obratnosti schopen získávat finančně zajímavé zakázky od různých družstev a podniků. Protože sám na všechnu práci nestačil, postupoval některé zakázky svým kolegům a za odevzdanou práci jim pak vyplácel peníze „ze svého“ v hotovosti. Zakázky pak sám účtoval podniku IPRA, a jak se později ukázalo, příjmy ze zakázek většinou nezdanil. Pozitivně nevyznivaly ani informace, které se týkaly Fleissigova soukromého a společenského života. V domě, kde měl byt, se netěšil příliš dobré pověsti. Povýšené chování vůči spoluobčanům, časté návštěvy mladých žen atraktivního vzhledu, luxusní oblečení a extravagantní životní styl vyvolávaly v širším okolí jeho bydliště pohoršení. Kolegové z profese mu záviděli lukrativní zakázky, které si uměl vyjednat. S takovým osobnostním profilem byl Fleissig ideální kandidát na navázání spolupráce, což se záhy potvrdilo.

Již při prvním setkání s budoucími řídicími orgány na jaře 1959 si podle očekávání vybral aktivní spolupráci. V opačném případě mu hrozilo trestní stíhání a pravděpodobně i odsouzení za řadu deliktů proti socialistické ekonomice. Z nedávno ukončeného procesu se zaměstnanci IPRA přitom dobře věděli, jaký nepodmíněný trest odnětí svobody mu hrozí. Spolupráce zaměřující se na boj proti „vnitřnímu

15 VESELÁ, Monika. IPRA – mechanismus moci. In: *Securitas Imperii*, č. 12, 2005, s. 295–316.

nepříteli“ se tak začala vyvíjet poměrně rychle. *Od doby navázání podal 76 agenturních zpráv, z nichž některé byly použity k rozpracování osob jako typů [sic] pro spolupráci.*^{16, 17} Fleissig dostal krycí jméno GRAND.

Zavedené vnitřní státněbezpečnostní postupy vyžadovaly provedení nové hloubkové prověrky, která proběhla v červnu a byla dokončena na začátku července 1959. Nejenže StB začala Fleissiga příležitostně sledovat, ale nechala na něj vypracovat něco na způsob psychologického posudku. Ten měl odhalit motivy jeho jednání a popsat povahové rysy jeho osobnosti. Podle posudku nebylo pochyb o tom, že se jedná o vysoce inteligentního člověka, jehož osobnost nicméně vykazuje značné charakterové vady. Autor posudku se dokonce uchýlil až k antisemitské generalizaci. Fleissig je hodnocen jako *typický Žid, který má mnoho vlastností této rasy.*¹⁸ Velká pozornost je v posudku věnována Fleissigovým kontaktům s některými bývalými živnostníky z Rakouska nebo ze SRN, kteří po únoru 1948 uprchli z Československa. Tito se uměli dobře pohybovat v šedé zóně valutových machinací, pašování zlata, šperků i luxusního zboží a vyznali se v překupnictví starožitností všeho druhu.¹⁹ Nutno ovšem podotknout, že s podobnými lidmi za železnou oponou nedělal na české straně „kšefty“ pouze Fleissig. Podstatné ovšem bylo, že kontrolní svazek Fleissigovy nelegální přeshraniční obchody nespojoval se špionážními motivy, ale s jeho hamizností a s touhou žít v luxusu.

Jedním ze životních milníků Fleissiga se stala jeho účast na XII. trienále v Miláně na začátku šedesátých let,²⁰ což bylo zmíněno v úvodu této studie (viz pozn. 4). Zdůrazňujeme to zde proto, že ve svých profesních životopisech Fleissig milánské Trienále nikdy nevynechal. O rok později byl pozván na výstavy ve východním Berlíně a v Budapešti. Zmínil rovněž jednu výstavu v Jižní Americe, ale tu nijak blíže nespecifikoval. Během šedesátých let se na něj obraceli zástupci domácích průmyslových firem a družstev s nabídkami zakázek. Uprostřed šedesátých let byl za některé realizované návrhy pravidelně oceňován na celostátních i regionálních soutěžích.

Vzrůstající množství zakázek jej motivovalo k rozhodnutí pořídit si prostornější a komfortněji vybavený ateliér. Zpočátku přitom narážel na byrokratické obstrukce příslušného odboru ONV v Praze 2, který žádost o směnu původního ateliéru za větší, který byl navíc v přiměřené vzdálenosti od bytu, zamítl. Fleissigovi při jednání s úřady škodila jeho nevalná občanská pověst, podle které *se v místě bydliště s nikým nestýká, nezná představitele občanského výboru, k práci zneužívá dalších osob, velmi často jezdí autem, je dotěrný, pomlouvá straníky, vytahuje se [...]. Slíbil pomoc*

16 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, vyhodnocení agenta GRANDA č. 05958 (1. 7. 1960).

17 Ve spise bohužel nejsou další informace o procesu vázání budoucího agenta Fleissiga. Je možné, že dokument, kde byl proces popsán, byl při ukládání spisu v roce 1967 do archivu skartován.

18 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, ustanovka (3. 6. 1959).

19 Spis StB uvádí např. jména Karel Lowat, Rudolf Salikower, Alfréd Muchitsche a Virion Press.

20 NOVÁKOVÁ, Petra, ref. 4, s. 140.

při výzdobě [domu], ale nakonec nic neudělal.²¹ ONV v Praze 2 se nicméně rozhodl své původně zamítavé stanovisko přehodnotit, a dokonce mu nabídl, aby si ke směně ateliéru vybral ze dvou možností. Fleissig se rozhodl pro směnu ateliéru s grafikem Rudolfem Mádrem. Rostoucí počet zajímavých, byť drobných zakázek a neobvykle rychlá a výhodná směna dalších ateliérů vyvolala v profesních kruzích v Praze podezření, že Fleissig spolupracuje s StB. Kolegové z „branže“ reagovali tak, že jej přestali v novém ateliéru navštěvovat a ostentativně se mu vyhýbali. Citujme krátce úryvky ze zaznamenaného rozhovoru mezi malíři Aloisem Moravcem a Karlem Skálou: *Fleissig každého láká do svého ateliéru a tam vyzvídá [...], přesto, že není v KSČ, má u komise maximální úspěchy. Ty má proto, že mu jeho návrhy v komisi někdo tlačí, takže se v kruhu výtvarníků všeobecně říká, že je fízl.*²² Fleissig se ve svém profesním okolí natolik zdiskreditoval, že se pro plnění původně přidělených úkolů stal pro StB nepoužitelným.

V roce 1964 proto došlo k rozhodnutí agenta GRANDA přeorientovat ke zpravodajské práci v SRN. Díky jazykovým dovednostem a znalosti tamních reálií z doby války k tomu měl velmi dobré předpoklady.

On sám se tomu vůbec nebránil, naopak. Shodou okolností právě zemřela jeho matka, o kterou příkladně pečoval, což mu zabíralo dost času. Navíc se mu v polovině šedesátých let definitivně rozpadla rodina. Dlouhodobě nefunkční vztah s manželkou Drahomírou skončil rozvodem a o jejich syna Petra se prakticky nezajímal. O dva roky později, v roce 1967, se podruhé oženil s jednou ze svých přítelkyň Marií Bušákovou, redaktorkou Československého rozhlasu. Nová manželka mu na rozdíl od první manželky „nesocialistický“ způsob života tolerovala.²³

V únoru 1965 obdržel Fleissig dopis z redakce západoberlínského časopisu Internationales Kunst Adresbuch, ve kterém byl požádán o svolení, aby byly jeho jméno a adresa zveřejněny v mezinárodním katalogu výtvarných umělců a designérů.²⁴ Ze státněbezpečnostního spisu nelze vyvodit, zda načasování dopisu bylo věcí náhodné shody okolností, nebo objednávky, která byla ať už československou, nebo západoněmeckou rozvědkou zinscenována. Jisté je, že zařazení na tento mezinárodní seznam začalo Fleissigovi otevírat dveře k výjezdům na výstavy a semináře pořádané západoevropskými institucemi. Kromě toho se na Fleissiga začaly ve větší míře obracet

21 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, posudek (4. 11. 1960).

22 Tamtéž.

23 StB si po obnovení spolupráce s Fleissigem v roce 1969 jeho druhou ženu důkladně prolustrovala. Podle zjištění byla Bušáková v letech 1968 až 1970 členkou KSČ. V polednovém období 1968 se údajně velmi aktivně angažovala ve prospěch reformem tzv. pražského jara, za což byla na počátku normalizace vyloučena z KSČ, čímž jí automaticky hrozilo propuštění z práce. Přesto mohla na pracovišti zůstat, a dokonce byla povýšena na vedoucí směny. Je nanejvýš pravděpodobné, že taková kádrová výjimka by nebyla možná bez Fleissigových exkluzivních vazeb na StB.

24 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, zpráva (16. 2. 1965).

velké tuzemské podniky, např. Kooh-i-noor, Eska Cheb, Náradí Česká Lípa nebo Sfinx, pro jejichž výrobky navrhoval designová řešení.

V období liberalizujících se domácích poměrů druhé poloviny šedesátých let a postupně se uvolňujících restrikcí pro přeshraniční mobilitu přestával mít Fleissig o spolupráci s českými zpravodajskými složkami zájem. Ty v roce 1967 došly k závěru, že jejich agent pozbyl možnosti další zpravodajské práce. Navrhly spolupráci s ním ukončit a svazek předat do archivu. K úplnému přerušení, či dokonce ukončení spolupráce nicméně z neznámých důvodů nedošlo. V roce 1968 byl Fleissig pouze přeřazen do nižší kategorie „důvěrník“, jehož úkolem bylo podávat informace o příležitostných společenských setkáních s diplomaty západních velvyslanectví v Praze. Zejména se to mělo týkat velvyslanectví SRN a Švýcarska. Z později datovaných dokumentů vyplývá, že v předsrpnovém období roku 1968 absolvoval Fleissig nejméně dva výjezdy do SRN a jeden do Svazu sovětských socialistických republik (SSSR), kde se účastnil výstavy československého designu v Moskvě. Navštívil rovněž Volgograd, ale o účelu této cesty či výletu není v dokumentech žádná zmínka. Žádná z cest nebyla zpravodajsky podchycena, natož (spolu)organizována žádnou ze složek StB.²⁵

Obnovení spolupráce se Státní bezpečností v roce 1969

Vpád „velkých dějin“ v podobě invaze armád Varšavské smlouvy do Československa hluboce otrásl stabilitou celé společnosti, režimu a všech jeho složek včetně bezpečnostních. Většina zpravodajských operací včetně vytěžování spolupracovníků různých kategorií byla přerušena, pokud ne definitivně ukončena. Nejpozději od jara 1969 se bezpečnostní složky věrně nově nastupující Husákově normalizační mocenské garnituře začaly rychle konsolidovat. Jedním z nových úkolů, na které se měla normalizační rozvědka i kontrarozvědka zaměřit, bylo proniknutí do posrpnové emigrace z Československa. Na rozdíl od pounorového období, ve kterém většina emigrantů z Československa směřovala hlavně do anglosaských zemí, se nemalá část posrpnové emigrace usadila v německy mluvících zemích na Západě, tedy v Rakousku, ve Švýcarsku a hlavně ve SRN.

Není jasné, proč se Fleissig nerozhodl pro emigraci do SRN, když měl právě v této zemi ideální podmínky pro rozvoj své profesní kariéry. Když StB zjistila, že se překvapivě rozhodl zůstat v Praze, nemohla si dovolit promeškat příležitost a podruhé jej naverbovala do svých služeb. K obnovení spolupráce s agentem GRANDDEM došlo začátkem května 1969 s tím, že Fleissig byl řízen oddělením pro sledování zahraničních center československé emigrace.²⁶ *Hlavním důvodem pro obnovení spolupráce je skutečnost, že výjezdy do zahraničí v loňském a letošním roce získal*

25 Dle spisového materiálu se Fleissig do událostí tzv. pražského jara nijak významně nezapojoval a neprojevoval ani protiokupační myšlenky. Absence v těchto událostech mu nejspíše v posrpnové éře zajistila obnovení zájmu o agenturní spolupráci.

26 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, záznam (5. 5. 1969).

*dobré možnosti pro plnění státobezpečnostních úkolů. Svědčí o tom hodnotné poznatky a zprávy, které zvláště po srpnu 1968 předal.*²⁷

StB s vysláním GRANDA na první zahraniční cestu neotálela. Vycestoval 7. května 1969, tedy několik málo dnů po obnovení spolupráce. Před každou cestou musel projít jedno- až dvoudenní bezpečnostně-technickou instruktáží. Obvykle obdržel přesné pokyny, o jakých vnitropolitických tématech smí s partnery v SRN mluvit a kterým se má vyhýbat. StB správně předpokládala, že se mohou probírat témata související s politikou Národní fronty, neboť se všeobecně vědělo, že Fleissig je dlouhodobým členem ČSL. Případné vnitropolitické problémy či rozpory související s doznívajícími ozvěnami krizových let 1968–1969 se měl v rozhovorech snažit bagatelizovat. Na první cestu, stejně jako na všechny následující, vyjžděl vždy svým soukromým autem. V sedmdesátých a osmdesátých letech vlastnil hned dvě auta západní provenience, značky Opel a Renault.²⁸ Těsně před cestou obdržel valutové diety a zálohu na ubytování pro případ, že by mu ubytování nehradila hostitelská strana.

Hlavním úkolem první „výzvědné“ cesty bylo vyhledat v Mnichově redaktory exilového tisku a spolupracovníky Svobodné Evropy doktora Alexeje Kusáka a Jaroslava Dresslera. V Augsburgu se měl pokusit najít svého dávného známého z války Eugena Hagena a navázat s ním pravidelné kontakty. Velmi důležitou kontaktní osobou v SRN byl Manfred Knoll, který byl zástupcem západoněmecké firmy Inter-Nationes, mající za úkol zprostředkovat a případně sponzorovat krátkodobé pobyty zahraničních odborníků z oblasti věd a umění na území SRN. Splnit úkoly první cesty se Fleissigovi podařilo jenom napůl, protože ani Kusák, ani Dressler nebyli v Mnichově k zastížení. Za úspěch bylo naopak možné pokládat jednání s Knollem, který Fleissigovi vystavil pozvání a slíbil uhradit výlohy spojené s pobytem a cestováním hned na následující cestu v červnu 1969. Ať bylo oficiální zdůvodnění všech Fleissigových cest do SRN jakékoli, téměř vždy bylo jejich hlavním cílem získat maximum aktuálních informací o československé sekci rádia Svobodná Evropa (RSE) a o širším okruhu zájmových osob, se kterými byli kmenoví redaktoři rádia ve styku. Kromě Kusáka a Dresslera měla StB eminentní zájem o informace týkající se Slávy Volného, Julia Firta, Karla Jezdinského a doktora Antonína Kratochvíla.

Naproti tomu výjezdy mimo Mnichov, například do Ulmu, Stuttgartu, Frankfurtu nebo Hannoveru, se vždy týkaly Fleissigovy designérské profese. Mohlo se jednat o návštěvy výstav, kongresů nebo odborných seminářů organizovaných akademickými kruhy nebo firmami podnikajícími v daném oboru. Organizátoři těchto akcí vypláceli Fleissigovi honorář, obvykle v rozmezí 200 až 500 německých marek (DM), a někdy mu zcela nebo částečně hradili náklady na pobyt.

On sám pak po návratu podal o cestě velmi podrobnou písemnou zprávu, po jejímž vyhodnocení zpravidla obdržel finanční odměnu ve výši několika tisíc korun.

27 Tamtéž, schválení návrhu na obnovení spolupráce s agentem GRAND.

28 Ve druhé polovině osmdesátých let si místo Opela pořídil Simcu.

Na závěr každého kalendářního roku byl přínos jeho dvou až tří výzvědných cest do SRN komplexně vyhodnocován ze strany velitelů 1. a 5. odboru II. správy Federálního ministerstva vnitra (FMV).²⁹ Hodnocení dopadlo vždy vcelku dobře, většinou s menšími výhradami, že agent GRAND má ve svém zpravodajském nasazení stále určité rezervy. Obvykle pak na závěr hodnocení navíc obdržel jednorázovou celoroční odměnu ve výši dvou až tří tisíc korun.

Zajímavé je, že Fleissig ve svých zprávách přiznával i finanční honoráře, které obdržel od západoněmeckých institucí nebo soukromých osob. Většinou od nich dostal tzv. na ruku 200 až 300 DM. Jeho valutové příjmy se výrazně zvýšily v roce 1977, kdy mu zpravodajci BND hned na první kontaktní schůzce předali obálku s 500 DM. V osmdesátých letech od nich pravidelně dostával ročně částky v rozmezí od 500 do 1 000 DM. Je možné, že měl strach, že řídicí orgány se o jeho honorářích mohou dozvědět z vlastních informačních zdrojů, takže zmíněné příjmy po návratu raději ohlásil. V jeho spisu nejsou zmínky o tom, že by musel z honorářů cokoli odvádět nebo je danit. Pokud si je mohl ponechat, tak by to vysvětlovalo, že si mohl dovolit kupovat automobily západních značek a pořizovat si luxusní oblečení a zboží, které bylo běžnému československému občanovi nedostupné. Kromě toho si užíval rekreačních pobytů na své luxusně vybavené chalupě v Kravařích na Českolipsku, kam příležitostně zval své přátele včetně prominentních hostů z diplomatických zastoupení západních velvyslanectví v Praze.³⁰ V okolí jeho bydliště i v profesních kruzích to logicky vyvolávalo pohoršení a závist. Jak jsme již uvedli, Fleissigovi ani jeho řídicím orgánům na odezvě okolí už nezáleželo, protože to jeho úkoly v zahraničí nemohlo nijak ohrozit.

Záhadou pro nás zůstává, proč přistupovaly řídicí orgány StB k Fleissigovi tak velkoryse. Hodnota informací, které po návratu domů ze svých bezmála třiceti výjezdů do SRN „reportoval“, byla nevalná. V první polovině sedmdesátých let instruovala StB agenta GRANDA hlavně k tomu, aby se co nejvíce společensky sblížil s Alexejem Kusákem a Jaroslavem Dresslerem, což se mu vcelku snadno podařilo. Je otázka, proč si Praha tak cenila detailních informací o tom, kdy, kde a s kým se oba zmínění exulanti scházeli a přátelili. Fleissig se většinou dozvěděl pouze nějaké „klepy“ o soukromém životě nebo mezilidských vztazích v československé

29 První odbor se věnoval boji proti „vnějšímu nepříteli“ v SRN a v Rakousku a pátý odbor předvýrobní sfěře, průmyslu a zemědělství.

30 Na chalupu v Kravařích podle novinového výstřížku, který nám poskytl Jiří Hulák z nezpracovaného fondu v Národním technickém muzeu, pozval Fleissig i novináře, aby s ním udělali reportáž o jeho osobě a tvorbě. Chata je zde skromně popsána jako *čisté světlé stavení, obložené ve svém průčelí kabřincem*, což je ve výrazném kontrastu proti popisu budovy policisty StB ve vyšetřovacích spisech. Sám Fleissig se zde nechává popisovat jako muž, který je *v neustálém pohybu, v činnosti, bystrý, rychlý, vnímavý ke všemu kolem. Někdy prý musí přes všechny vědomosti spoléhat na okamžitý nápad, na své podvědomí*. Jak vidíme, Fleissigovi samotnému velmi záleželo na tom, jak jej veřejnost vnímá, a veřejných médií využíval ke zvýšení svého profesního i společenského postavení. Srov. Jak se hra mění v život. *Noviny neznámé*. Bez inv. čísla.

komunitě soustředěné v Mnichově, ale nic navíc. Za zmínku stojí pouze informace od J. Dresslera z roku 1971, že se Svobodná Evropa připravuje na vysílání přes družicový signál. Ten by prý nešlo v zemích východního bloku technicky rušit. *Nicméně tento způsob přenosu je teprve ve vývoji a nelze očekávat, že bude k dispozici dříve než za tři roky.*³¹

Fleissig svým „přátelům“ na oplátku za to, že ho zvali na soukromá setkání s nimi a s dalšími exulanty, převážel do Prahy menší zásilky, zejména knihy, gramofonové desky nebo magnetofonové kazety. Ty pak v Praze předával různým adresátům, samozřejmě s vědomím řídicích orgánů. Přitom nikdy nezapomněl ani na uspokojování vlastních materiálních zájmů. Kontroly jeho automobilu a zavazadel ze strany československých celníků na hraničním přechodu probíhaly většinou benevolentně, takže se při proclívání luxusního zboží nemusel příliš omezovat. Pouze jednou, v květnu 1977, odmítli celníci na Folmavě přehlédnout dvoje luxusní hodinky, za které mu vyměřili pokutu 1 650 Kčs.

Domácí řídicí orgány pak v průběžných monitorovacích zprávách často konstatovaly, že Fleissig se nedokázal polepšit ani v soukromém životě. V první polovině roku 1972 se StB zaměřila na soustavné sledování pohybu osob, které přicházely do jeho ateliéru ve vnitrobloku měšťanského domu. Sledovací službu nejprve zaujalo, že Fleissig do domu vcházel jen zřídka. Místo něj tam přicházeli různí muži, často v doprovodu mladých atraktivních žen ve věku kolem dvaceti let. *Dělá to dojem, že ateliér propůjčuje k prostituci. Bylo také pozorováno, že sám prošetřovaný zde měl v několika případech nějakou mladou ženu, vždy jinou. Soudí se, že se jedná o jeho milenky, jde o děvčata kolem 19–20 let, která jsou velmi pěkného a moderního zevnějšku [...]. [P]rošetřovaný svým zjevem a chováním budí dojem člověka požívačného, zhýralce a chlípíka.*³²

V první polovině sedmdesátých let se Fleissigovy schůzky s Antonínem Kratochvílem zintenzivnily, zatímco jeho zájem o dění okolo redakce RSE postupně polevoval. V květnu 1971 se Kratochvíl jakoby náhodou GRANDOVI svěřil, že kromě úvazku v RSE ještě pracuje pro americkou výzvědnou službu CIA (Central Intelligence Agency). StB poměrně dlouhou dobu nahlížela na Kratochvíla jako na člověka, který se rád vychloubá. *Upozorňujeme na to, že osoba Kratochvíla je velmi rozporná, rád se v okolí vydává za spolupracovníka americké rozvědky a nabízí zprostředkování styku. Nikdy to však zatím nesplnil. Zřejmě takové styky ani nemá.*³³ Nicméně v roce 1975 se Kratochvíl obrátil na Fleissiga s přímou nabídkou spolupráce s Američany a předal mu od nich obálku s 200 DM. Za to požadoval odpovědi na některé otázky, které se většinou týkaly československo-sovětských obchodních a hospodářských vztahů. Například chtěl získat jakékoli neveřejné informace o plynovodu Orenburg, jak se v praxi realizují platby za dodávané suroviny a v jaké výši

31 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, zpráva „A-GRAND“ z cesty do NSR (18.–31. 10. 1971).

32 Tamtéž, ustanovka (9. 8. 1972).

33 Tamtéž, stanovisko k návrhu na vyslání spolupr. GRANDA do NSR (19. 9. 1975).

přispívá Československo na pobyt sovětských vojsk. Dále se Kratochvíl zajímal o osud kněze Jana Studeného a o konflikty režimu s kněžími na Slovensku. Fleissig přislíbil, že si nabídku promyslí a případně se pokusí informace opatřit.

Jednal tak dle předchozích instrukcí československých bezpečnostních složek, které dříve nepovažovaly propojení Fleissiga se zahraniční rozvědkou za pravděpodobné. Proto nejspíše nepokládaly za důležité jej proškolit v agenturní práci. Daly mu pouze obecná doporučení, jak v zahraniční vystupovat. Nesměl přiznat spolupráci s Ministerstvem vnitra (MV) a vždy kategoricky odmítat nabídky k emigraci s tím, že v Československu se mu žije dobře a je finančně zajištěn. Podle třetího bodu neměl *na případnou verbovku např. rozvědkou nepřistupovat – ponechat si možnost uvážení takové nabídky*. Po návratu do Československa měl o takovém kontaktu podat zprávu StB a očekávat další pokyny.³⁴ Po analýze jeho schůzky s Kratochvílem bylo řídicím orgánům jasné, že Kratochvíl nepracuje „pro Američany“, ale pro BND a k budoucí spolupráci s nimi dala Fleissigovi souhlas.

První Fleissigova schůzka se dvěma agenty BND se odehrála až koncem května 1972 v Mnichově. Představili se jmény RESCH a RIEDMAN a sdělili mu, že jej již od jeho prvního vstupu do NSR dlouhodobě sledují a že se s ním chtěli setkat. Vždy to ale přerušila nějaká politická událost nebo se Fleissig rozhodl, že odjede zpět do Československa dříve, než očekávali. Řekli mu, že se na něj dívají jako na člověka hodícího se pro spolupráci s orgány Ministerstva vnitra SRN. Odůvodnili to tím, že *je již v letech, má pevnou existenci, a tudíž ani úřady ČSSR jej nemohou podezřít z jiné činnosti než vědecké a umělecké, kterou vykonává*.³⁵ Následně se přímo zeptali, zda s nimi má zájem spolupracovat. Slíbili, že pokud na spolupráci přistoupí, budou chránit jeho bezpečnost a rovněž jej budou odpovídajícím způsobem odměňovat jak za informace, tak za materiály, které bude přivážet z ČSSR. Po Fleissigově ústním souhlasu mu sdělili kontaktní telefonní číslo a krycí jméno SENEKA. Na závěr schůzky mu předali obálku s 500 DM.³⁶

Vzhledem k úspěšnému napojení na BND se československé bezpečnostní složky rozhodly k tříúrovňovému agenturnímu školení a politické výchově Vladimíra Fleissiga. V ideologické oblasti mu měla být objasněna bezpečnostní politika KSČ se zaměřením na vnější bezpečnost státu, vysvětleny vojenské a politické cíle SRN a ostatních členských států Severoatlantické aliance vůči zemím socialistického tábora (ZST) a vyložena úloha ZST v čele se SSSR v evropském a světovém mírovém úsilí. Odborná oblast obsahovala detailní rozebrání Fleissigových úkolů a výuku zásad konspirace při styku jak s příslušníky MV, tak i při plnění úkolů a připravovala jej na osobní styky s protivníkem v zahraničí. Prověřková oblast se zaměřovala na jednání a výsledky spolupráce, která se měla průběžně porovnávat s výsledky

34 Tamtéž, schválení využití cesty spolupracovníka GRANDA do NSR (26. 5. 1969), s. 196.

35 Tamtéž, zpráva (31. 5. 1977).

36 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, zpráva (31. 5. 1977).

a poznatky získanými v dalších zpravodajských hrách, aby se ověřila Fleissigova pravdomlupnost.³⁷

Následovaly další schůzky, během kterých Fleissig upozorňoval BND, že může vyjždět do NSR pouze jednou či dvakrát za rok, aby nevzbudil podezření československých bezpečnostních složek. Zároveň však tvrdil, že s nimi chce intenzivně spolupracovat, a proto navrhoval posílat písemné zprávy přes hranice. BND s jeho návrhem souhlasila. Pro kontakt z SRN do ČSSR byl zvolen rádiový přijímač, který koupil Fleissig v ČSSR. V konkrétní čas měl poslouchat rádiovou relaci a dle šifrovacího klíče rozluštit nový úkol. Pro písemné odpovědi používal vícero kontaktních adres a text psal dešifrovacím materiálem, který od BND dostal.³⁸ *Pomůcky [jsou] uloženy v tajném úkrytu desek. Šifrovací a dešifrovací filmy [jsou] uloženy ve dřevěných nástavcích tužek s příslušným označením a spolu s deskami a radiem [sic] uloženy v ateliéru tak, aby k nim nebyl volný přístup.*³⁹

BND však způsoby kontaktování Fleissiga průběžně měnila, aby tak zvýšila úroveň utajení zpráv. Například v květnu 1981 se BND rozhodla spíše *omezit rádiové relace a vybavila TS [tajného spolupracovníka] o další tajnopisné zprávy, sérii nosných dopisů a karbonů, včetně nových šifer. Vybavila jej zvláštní kódovou tabulkou a telefonním číslem do Mnichova na předávání bezprostředních sdělení přes automatickou centrálu.*⁴⁰ Následně však StB Fleissigovi přikázala, aby na odesílaný dopis do zahraničí pro BND nalepil známku na levou stranu obálky, aby jej byli schopni na poště snáze rozeznat od běžné korespondence, mohli jej zkontrolovat a zajistit jeho doručení do zahraničí. Kdyby se BND zajímala o důvod nezvyklé polohy známky, má odpovědět, že adresa příjemce dopisu je velká a na domácím trhu je k dostání pouze větší formát známky, což jej nutí známku lepit nalevo.⁴¹

Občas dostal Fleissig za úkol přivést do SRN některé konkrétní věci československé výroby, například v červnu 1981 měl přivést *5 ks kuličkových per čs. výroby, 4 ks složek dopisních papírů používaných v ČSSR, 1 soubor turistických map prostoru československo-polských hranice z oblasti severních Čech. Neurčité množství balicího papíru s potiskem čs. obchodních či výrobních podniků (OT, Kniha, KOTVA atd.), 2–3 ks desek nebo map i použitých.*⁴² V roce 1984 měl přivést *cigarety, různé kancelářské potřeby, kolký, hotelové dopisní papíry, školní sešity s předepsanými písmeny, vše československé výroby, dále poštovní tarify pro odesílání zásilek z ČSSR do ciziny, autoatlas a prospekty čs. cestovek s nabídkou cest do komunistických států i socialistických států.*⁴³ Se

37 Tamtéž, plán prověrky a výchovy TS GRANDA (8. 5. 1984), s. 58–59.

38 Tamtéž, návrh na výjezd TS GRANDA do NSR (10. 11. 1980), s. 232–241.

39 Tamtéž, schválení návrhu na výjezd TS GRANDA do NSR (19. 5. 1981), s. 252–260.

40 Tamtéž, schválení návrhu na výjezd TS GRANDA do NSR (18. 11. 1981), s. 261–273.

41 Tamtéž.

42 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, schválení návrhu na výjezd TS GRANDA do NSR (18. 11. 1981), s. 261–273.

43 Tamtéž, schválený návrh na krátkodobý výjezd TS GRANDA do NSR (15. 3. 1984), s. 39–50.

svolením řídicího orgánu navíc přivázel do SRN některé tiskoviny interní povahy. Ve směřování se jednalo o brožury ministerstev nebo orgánů státní správy. Dá se předpokládat, že zboží bylo používáno buď pro převoz tajných materiálů do východních zemí, či pro účely západoněmeckých tajných agentů v Československu, aby nebylo narušeno jejich krytí.⁴⁴

Za přibližně deset let, během kterých Fleissig přijížděl do SRN na předem dohodnuté schůzky a předával svým kontaktům šifrované zprávy, od něj agenti BND nikdy nepožadovali nějaké „supertajné“ informace z citlivých resortů obrany nebo vnitra. K takovým se z povahy své profese ani nemohl dostat, i kdyby se snažil sebevíc. Ukázalo se, že BND šlo nejdříve spíše o průběžné pozorování, jak se v kontextu vnitropolitické situace v ČSSR vyvíjí vztahy mezi různými subjekty Národní fronty. Po podepsání Helsinských dohod v roce 1975 se BND začala více zajímat o to, jak je ve školách v Československu organizována výuka náboženství. Některé otázky směřovaly jmenovitě k čelním představitelům ČSL, například k Josefu Plojharovi, později k Zbyňku Žalmanovi a Věře Bartoškové. Z nižších funkcionářských kádrů se západoněmečtí zpravodajci nejvíce zajímali o redaktora Lidové demokracie Jiřího Vitulu. Fleissig se s ním měl v Praze blíže seznámit a příležitostně mu předávat knihy z produkce československé exilové komunity ve světě. V listopadu 1977 obdržel v Mnichově pokyn, aby navázal kontakt s Janem Váchou, členem ONV ČSL v Praze 2. BND odněkud věděla, že Vácha pracuje v podniku Automobilový závod, národní podnik, (AZNP)⁴⁵ jako počítačový technik, který jako jeden z prvních odborníků v ČSSR uměl zavádět počítačovou technologii do řídicích procesů výroby a zásobování ve velkém strategickém podniku, což AZNP nepochybně byl. Fleissigovým úkolem bylo získat o zavádění počítačů v AZNP co nejvíce informací.

Na podzim 1977 předestřeli RESCH s RIEDMAN ještě jiné téma, týkající se tiskového a kulturního rady rakouského velvyslanectví v Praze Wilhelma Lorenze. Věděli, že se Fleissig s Lorenzem dlouhodobě zná, čehož chtěli využít a jeho prostřednictvím Lorenze naverbovat do svých služeb. Pro Fleissiga to nebyl problém, protože Lorenz ho pravidelně zval na menší kulturní a společenské akce, které rakouské velvyslanectví pořádalo pro zvané „VIP“ osoby. De facto se jednalo o jisté rozšíření původního rámce spolupráce. Vedoucí 2. oddělení VI. odboru II. správy FMV major Josef Novák, který byl přímo pověřen řízením agenta GRANDA, byl s výsledky všech jeho zahraničních cest v roce 1977 velmi spokojen: *GRAND svým odpovědným přístupem ke spolupráci dosáhl kontaktu a prohloubil styk s BND s perspektivou dalších osobních styků. Odměna 3.000 Kčs řeší částečnou úhradu osobních výloh v době pobytu mimo ČSSR.*⁴⁶

44 Tamtéž, schválený návrh na krátkodobý výjezd TS GRANDA do NSR (15. 10. 1985), s. 114–125.

45 Jde o přechodný název automobilky Škoda Mladá Boleslav.

46 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, schválený návrh na krátkodobý výjezd TS GRANDA do NSR (15. 10. 1985), s. 114–125.

Aniž by v následujících letech došlo k omezení počtu pravidelných výjezdů do SRN (zpravidla dvakrát za rok), začal se Fleissig s protějšky z BND příležitostně stýkat i ve Vídni. Formálním důvodem všech jeho výjezdů do Rakouska byly schůzky s Lorenzem a s dalšími lidmi z jeho okruhu, se kterými ho Lorenz seznámil. Fleissigova poslední služební cesta do Vídně se uskutečnila koncem června 1987. Tehdy dostal od BND za úkol opatřit maximum informací o mladé a velmi ambiciózní lidovecké funkcionářce Věře Bartoškové, která se ve vnitrostranické hierarchii ČSL urputně „drala“ nahoru. StB vyhovovala Vídeň víc než Mnichov, protože mohla Fleissigův pohyb ve městě snáz monitorovat a tím zároveň kontrolovat, zda si Fleissig po návratu do Prahy ve svých písemných či ústních „reportech“ něco nevy-mýšlí či nezakresluje. Nic zásadního, alespoň podle spisu, přitom nezjistila.

Mimo již zmíněnou Vídeň se teritoriální mobilita agenta GRANDA v roce 1978 nečekaně rozšířila i na území NDR. Na podnět BND se v září 1978 vypravil na výlet do blízkosti vojenského prostoru Treuenbritzen Juteborg, kde byla dislokována velká vojenská posádka sovětské armády. Oficiálně vycestoval do NDR na turistický výlet, přičemž se měl pokusit přiblížit ke zmíněnému prostoru a vyfotografovat co nejvíce objektů. Zda „výlet“ přinesl nějaké zajímavé výsledky, není v jeho spisu uvedeno, ale spíše nikoli. Žádný podobný „výlet“ do NDR se od té doby již neopakoval.

Řídící orgány se naopak snažily držet osvědčeného scénáře dvou až tří výjezdů za rok do SRN, což platilo až do prosince 1987. Jedinou výjimkou byla výše zmíněná cesta v červnu 1987 do Vídně. Scénář všech přibližně týdenních cest byl v podstatě stejný nebo velmi podobný cestám ze sedmdesátých let, a to jak co do administrativního způsobu schvalování a instruktáže, tak i po stránce vyhodnocování po návratu.

Kromě zajímavých zahraničních aktivit se Fleissig ve druhé polovině sedmdesátých let ocitl na vrcholu své profesní dráhy. Tu každoročně lemovaly desítky rozsahem spíše menších uměleckých realizací. Jejich nejpodrobnější soupis je uveden v žádosti o přijetí do SČVU z roku 1978. Na seznamu jsou bohužel zaznamenána díla pouze z let 1975 a 1976, kterých bylo bezmála třicet. Škála Fleissigovy působnosti byla poměrně široká. Zabýval se výtvarným řešením rybářských navijáků, designem automatické pračky RAC 600, koncovým elementem filtrační skříně klimatizačního zařízení pro operační sály nebo podobou automatizované balicí linky pro kovové zboží. Rád se podílel na tvorbě různých artefaktů a plastik ve veřejném prostoru. Na sídlišti Polabiny v Pardubicích navrhl plastiku na dětském hřišti, v Praze realizoval menší stavebně-technické prvky na budově Mezinárodního svazu studentstva v Pařížské ulici nebo pohledovou mříž na stanici metra na trase C. Na výzvu inženýra architekta Rudolfa Hubičky navrhl a realizoval vrata pro Dům pážat v Kanovnické ulici na Hradčanech.⁴⁷

Podle inženýra J. Váchy, který byl v osmdesátých letech členem předsednictva městského výboru ČSL a byl velmi dobře informován o vnitrostranickém zákulisí

47 Tamtéž, celkové hodnocení TS Fleissiga.

v nejvyšších patrech vnitrostranické hierarchie, začal Fleissig více využívat, respektive přesněji řečeno zneužívat, své úzké kontakty na předsedu ČSL Zbyňka Žalmana, který v roce 1981 v čele strany vystřídal zesnulého J. Plojgara. Díky politickým konexím získával zajímavé dílčí zakázky při obnově sakrálních staveb hlavně ve druhém pražském obvodu. Opravoval například vrata a dveře v nemocnici sv. Alžběty, v rotundě sv. Longina a v areálu kostela sv. Štěpána. Dlouhodobě pracoval na renovaci vnitřních prostor historického paláce Charitas na Karlově náměstí.

Státní bezpečnost o Fleissigových konexích na nejvyšší funkcionáře ČSL samozřejmě věděla a se zájmem je monitorovala. Neunikly jí ani soukromé eskapády s mladou restaurátorkou Vladimírou Lipskou, která se jeho přičiněním stala poslankyní MNV v Praze 2 a členkou Městského výboru Československého svazu žen v Praze.⁴⁸ Ve spisu StB si v této souvislosti můžeme přečíst, že *v následujícím období bude i nadále třeba věnovat zvýšenou pozornost ovlivňování TS Vladimíra Fleissiga, obzvláště v jeho chování ve vztahu k bývalé milence Lipské. Jeho v mnoha případech velice subjektivní posuzování celé záležitosti může vést k neobjektivnímu hodnocení její úlohy, a to jak ve vztahu k ČSL, tak i k jejímu (eventuálnímu) propojení na BND.*⁴⁹ Podle Váchy se nicméně Lipská brzy rozhodla jít vlastní cestou, což Fleissig velmi těžce nesl a jejich vztah se proměnil v nepřátelství.⁵⁰

Doboví pamětníci z oboru průmyslového designu, kteří se s Fleissigem osobně znali, eventuálně o něm slyšeli, se více méně shodují na tom, že Fleissig ani v sedmdesátých, ani v osmdesátých letech zcela určitě nepatřil ve svém oboru k žádným uznávaným veličinám, naopak. J. Hulák jeho celkový přínos pro obor kulantně shrnul takto: *Je zřejmé, že šlo skutečně o zcela okrajovou postavu československého průmyslového designu s těžištěm tvorby v realizacích na pomezí plastiky, užitého umění a drobné architektury.*⁵¹ Tento názor jinými slovy potvrzuje rovněž Z. Kolesár: *Obávám se, že ani základní výzkum by nepřinesl poznatky o závažnějších praktických počinech V. Fleissiga, který se pohyboval v jakési šedé zóně mimo reflexe odborné veřejnosti.*⁵²

StB nicméně profesní počiny svého dlouholetého agenta GRANDA nikdy příliš nezajímaly. Hodlala jej nadále využívat především po linii vnějších vztahů orientovaných na SRN. Od května 1987 ho na výjezdy připravoval nový řídicí důstojník major Vincent Polák, specialista 2. odboru II. správy FMV.

48 Podle písemného sdělení J. Váchy, dne 15. 3. 2020, v soukromém držení autora.

49 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, Fleissig Vladimír (zájmová osoba II. S SNB) okolnosti úmrtí, s. 48–59.

50 Podle písemného sdělení Jana Váchy, dne 15. 3. 2020, v soukromém držení autora.

51 Podle písemného sdělení Jiřího Huláka (vedoucí Oddělení technického designu Národního technického muzea, Kostelní 42, Praha 7) dne 8. 6. 2021, v soukromém držení autora.

52 Podle písemného sdělení Zdena Kolesára (vedoucí Kabinetu teoretických studií, Fakulta multi-mediálních komunikací, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně), dne 22. 5. 2021, v soukromém držení autora.

V té době ovšem zbývalo GRANDOVI posledních devět měsíců života, neboť 18. ledna 1988 zemřel v nemocnici Na Slupi. Z torzovitých záznamů pokrývajících spolupráci a řízení GRANDA během posledního roku jeho života je zřejmé, že okolnosti jeho úmrtí byly přinejmenším podivné a vyvolávají řadu otazníků.

Postupujme však chronologicky. Počátkem listopadu 1987 schválil náčelník 2. oddělení 2. odboru II. správy FMV Václav Novotný komplexní prověřkové opatření, které mělo vyhodnotit dosavadní způsob spolupráce s GRANDDEM, případně o něm získat nové poznatky a ty analyzovat. Efektivnější způsob získávání informací měla zajistit instalace modernějšího odposlouchávacího systému v jeho ateliéru v Čiklově ulici. Přímý řídicí orgán major Vincent Polák zintenzivnil informativní schůzky s domovním důvěrníkem. Mezitím probíhala instruktáž GRANDA na týdenní cestu do Mnichova, která začala 8. prosince 1987. Po návratu z cesty nic nenásvědčovalo tomu, že by se mělo jednat o cestu poslední, eventuálně že by Státní bezpečnost s dalším vysláním GRANDA do SRN již nepočítala.

Náhly zlom v bezmála dvacetiletém osvědčeném modelu spolupráce a komunikace nastal během jednoho týdne po návratu GRANDA do Prahy. Dne 22. prosince 1987 se měl dostavit na rutinní schůzku do jednoho z konspiračních bytů, nicméně na schůzku nepřišel. Krátce předtím telefonicky kontaktoval centrálu StB a sdělil, že došlo ke vloupání do jeho ateliéru v Čiklově ulici. Na dotaz, jak má postupovat, mu bylo sděleno, že má incident ohlásit na nejbližší služebně Sboru národní bezpečnosti (SNB) s tím, že o svých kontaktech a spolupráci s StB měl důsledně mlčet.

Teprve 13. ledna 1988, tedy tři týdny po oznámeném vloupání, se v centrále StB sešla pracovní porada vedená náčelníkem 2. odboru II. správy FMV Novotným. *Před vydáním pokynu [aby Fleissig oznámil vloupání na služebně SNB] byla situace podrobně analyzována s náčelníkem 2. odboru. Tam se rozhodlo, aby byl případ vyřešen normálním postupem SNB bez intervence StB. Žádná opatření. Za žádných okolností se nesmí vyzradit spojení na nás. [...] Z ateliéru se údajně nic, co by mělo informační hodnotu, neztratilo. Zajistit konspirativně protokoly o obhlídce místa, provést analýzu zjištěných poznatků v bydlišti a na chalupě v Kravařích. Nadále provádět schůzky s TS, nesmí vzniknout podmínky pro vytváření nedůvěry.*⁵³

Shodou okolností se měl Fleissig též den dostavit na náhradní operativní schůzku do konspiračního bytu. Na schůzku opět nedorazil, tentokrát z důvodu hospitalizace v nemocnici Na Slupi kvůli infarktu. Podle zjištění StB byl hospitalizován od pozdního večera 12. ledna na jednolůžkovém pokoji jednotky intenzivní péče, kde byl napojen na monitorovací jednotku. Kromě zdravotního personálu k němu měla přístup pouze jeho manželka. Vladimír Fleissig zemřel 18. ledna 1988.

Ze záznamu StB datovaného 29. ledna 1988, tj. jedenáct dní po jeho náhlém skonu, mimo jiné vyplývá, že se od momentu hospitalizace dožadoval okamžitého propuštění, eventuálně přerazení na pokoj s více pacienty. *Přes zákaz lékařů se pokusil*

53 ABS, f. ZA, arch. č. 5747-MV, souhrnné hlášení stavu událostí (1989).

několikrát telefonovat. Jednou byl přistižen na chodbě, během telefonátu byl velice rozčilen, podruhé se mu podařilo dostat do pokoje sester, kde byl opět přistižen, že telefonuje. Hovořil německy.⁵⁴

V den Fleissigova pohřbu, 28. ledna 1988, provedlo několik pracovníků IV. a VI. správy FMV demontáž odposlouchávacího zařízení z jeho ateliéru v Čiklově ulici. Operativci z 2. odboru II správy, kteří pozorně sledovali pohyb osob v okolních ulicích, si všimli, že během zásahu kolegů ve Fleissigově ateliéru zaparkoval v blízkosti Čiklovy ulice automobil se západoněmeckou poznávací značkou. Asi po patnácti minutách jeden z mužů z auta vystoupil a odešel směrem k Vyšehradu, zatímco řidič odjel neznámo kam. Na neznámé vozidlo sice byla vyhlášena tzv. ustanovka, nicméně výsledky pátrání se ve Fleissigově spisu neobjevily.

Definitivní tečku za Fleissigovým případem učinil major Vincent Polák z 2. odboru II. správy až 5. prosince 1988, tj. necelých jedenáct měsíců po jeho záhadném úmrtí. V rámci návrhu na uložení spisu do archivu se řídicí orgán soustředil hlavně na vyčíslení výdajů, které za uplynulých bezmála dvacet let musela StB v souvislosti s agentem GRANDDEM vynaložit. Náklady na přípravu jeho cest činily 35 761 Kčs, přímé výdaje na pobyt v zahraničí 1 640 DM. Kromě toho obdržel odměny 92 423 Kčs a věcné dary v hodnotě 435 Kčs. Od BND údajně obdržel 44 650 DM a 3 000 ATS (rakouský šilink), když se s agenty BND několikrát sešel ve Vídni. O tom, zda StB pokládala vyčíslené výdaje za adekvátní výsledkům, se ve zprávě nic neuvádí.

Na úplný závěr zbývá otázka, proč Fleissig během hospitalizace propadl takové panice. Snažil se doslova uprosit personál nemocničního oddělení, aby byl přeložen na pokoj s více pacienty, eventuálně aby byl propuštěn do domácího ošetřování. Ve vážném, natož kritickém stavu být nemohl. V takovém případě by byl napojen na přístroje, což by mu znemožnilo pohybovat se v areálu nemocničního pavilonu, odkud několikrát bez svolení personálu někam telefonoval. Obáváme se, že odpovědi na tyto otázky se již nikdy nedozvíme.

Místo závěru

Životním příběhem Vladimíra Fleissiga se navzájem prolínají dvě silné dějové linie. Jedna profesně-umělecká, ke které měl od narození rodinné předpoklady, a druhá zpravodajská, v podobě práce důvěrníka a následně dvojitého agenta pro československé bezpečnostní složky.

Díky jistě dávce talentu a neuvěřitelné shodě okolností v době války měl možnost se důvěrně seznámit s říšsko-německým prostředím, což mu o více než dvacet později výrazně pomohlo navazovat profesní kontakty v německy mluvících zemích, především v SRN. Jisté „škrkaloupy“ z protektorátní doby nicméně obratně využila politická policie v Československu, která jej koncem padesátých let přiměla stát se

54 Tamtéž, Fleissig Vladimír (zájmová osoba II. S SNB) okolnosti úmrtí, s. 48–59.

jejím agentem se zaměřením na specifickou oblast průmyslového designu a výtvarné kultury. Po několikaleté pauze se od počátku sedmdesátých let vzájemný vztah agenta a jeho řídicích složek rozvinul do podoby intenzivní spolupráce, která každoročně sestávala z nejméně dvou týdenních výjezdů do SRN. S vědomím první i druhé zprávy SNB, tj. rozvědky a kontrarozvědky, se vyškolený a zkušený československý agent Fleissig stal ve druhé polovině sedmdesátých let agentem dvojitým, když slíbil spolupráci západoněmecké BND. Svých cest do SRN současně vždy využíval k návštěvám odborníků a institucí, díky kterým si udržoval přehled o aktuálním dění za železnou oponou. Doma v Československu pracoval na desítkách rozsahem spíše menších zakázek, zejména na renovaci památkově chráněných budov, kostelů a menších městských areálů v Praze.

V rámci zaběhnutého modelu kolaborace se Fleissig vždy snažil vytěžit pro sebe maximum. Potrpěl si na automobily a luxusní spotřební zboží západních proveniencí. Během „služebních“ cest v Německu dostával od oficiálních hostitelů, ale i od BND, štědré finanční příspěvky. Po návratu do ČSSR navíc vždy obdržel nemalé finanční náhrady a odměny za to, že přidělené úkoly spolehlivě splnil.

V lednu 1988 přišla jako blesk z čistého nebe zpráva, že během hospitalizace v pražské nemocnici Na Slupi zemřel na zástavu srdce. Podivné okolnosti, za kterých se tak stalo, stejně jako dodatečný zájem první správy StB o jeho ateliér a o průběh pohřbu naznačují, že agent Fleissig nezemřel přirozenou smrtí. Zda se v té době jednalo o výjimečný případ, nebo zda rozvědné služby v Československu v samém závěru studené války podobně záhadným způsobem „ztratily“ více dlouhodobých agentů, nelze s ohledem na nedostupnost pramenů prozatím zjistit.